

שהשיעורים שייכים גם לבני הקיבוץ, ולא כאותם הטועים שמצפים מתי יגיע זמן שיהיו בקיבוץ וכבר לא יצטרכו לשמוע שיעורים, והיא מחשבה מוטעית, כי-על פי רוב [מלבד כמה יחידים] כל בחור מהקיבוץ צריך ג"כ לשמוע שיעורים, ואם כי פעם היו מתביישים בזה, אבל היום זה כבר דבר מקובל, וב"ה בשיבות רבות יש אברכים ובחורים מבוגרים שנכנסים לשיעורים, אפילו במסכת שכבר שמעו עליה שיעורים, ונהנים ומקבלים תועלת גדולה ורמת הלימוד עולה. ואמנם יש כאלו שזה נגד טבעם, אך אם אין שומעים שיעורים מפני סיבות של כבוד וגאווה הרי זו טעות. והמציאות היא שהמזלזלים בשיעורים רמת לימודם אינה עולה אלא יורדת, כמו שאמר לי פעם בחור אחד כי כל עוד ששמע שיעורים הרגיש שהוא עולה בכח ההבנה, וכשהגיע לקיבוץ ופסק מלשמוע שיעורים הרגיש שאינו מתפתח יותר.

מעשה שהיה לפני שנים רבות בשני בחורים, שהאחד שמע את השיעורים וחזר עליהם וכתב אותם, ורעהו שהיה בעל כשרון גדול לא חזר על השיעורים, ואמר לחבירו הראשון מה אתה עושה, אתה רק חוזר על שיעורים שאתה שומע, ואילו אני כבר מכין שיעורים. ובסופו של דבר, הבחור שכתב את השיעורים נעשה ראש ישיבה, ומצליח מאד עם התלמידים שלו, ואילו השני שהיה בעל כשרון גדול ממנו ביקש להיות ראש ישיבה ולא עלתה בידו, ונשאר לעצמו עם השיעורים שהכין.

ידוע על אחד מגדולי הדור הקודם שאמר כי מה שמחשיבים אותו יותר מגאון אחר בדורו, זהו מפני שבצעירותו היה לו מי שיבחון את חידושו, ולמד ממנו כי יש חידוש 'פה' שאינו חידוש 'שוב' ולא כל חידוש ניתן להיאמר. ומסופר עוד על שני גדולים בדורם שהדור החשיב את אחד מהם יותר מחבירו, והיו שהתפלאו על זה, כי גם השני הי' אומר כל הסברות שאמר היותר חשוב, והסבירו כי הטעם הוא משום שזה שחשוב יותר אינו אומר כל כך הרבה סברות שהשני הי' אומר. וזו היא מעלת שמיעת השיעורים, מלבד עצם

הלימוד של השיעור, כי מקבלים בו את הידיעה מה לא לומר, וזהו דבר עיקרי להצלחה בתורה.

החומר

בעריכת שפתים

בגמ' עירובין (נד, ב) חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים, ובתנחומא (יתרו טו) זהו שאמר הכתוב אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ואחרי כן ויאמר לאדם וכו' לא תהא רוחך גסה לומר דבר לפני הצבור עד שתפשוט אותה בינך ובין עצמך שנים שלשה פעמים. ובמד"ר (ב"ר כד, ה) רבנן אמרין כל דיבור ודיבור שהיה הקב"ה אומר למשה היה אומרו שתי פעמים בליבו ואחר כך היה אומר למשה וכו' ורבי אחא אמר ד' אז ראה חד ויספרה חד הכינה חד וגם חקרה חד ואחר כך ויאמר לאדם זה משה, ע"כ, והיינו דרך לאחר עריכת הדברים ארבע פעמים לעצמו יכול להסביר לאחרים. והנה על כל פעם הזכר לשון אחר, 'ראה', 'זיספרה', 'הכינה', 'חקרה', כיון שכל פעם מוסיפה עוד הבנה מיוחדת, והרב מפוניבז' זצ"ל אמר פעם כי ארבעת פעמים הראשונות אינם חזרה, ורק בפעם הד' נגמר הלימוד הראשון. וסיפר לי אברך בעל כשרון גדול שרואה בעצמו כי יש דברים שרק כשחוזר עליהם ביום אחר הוא מבין אותם, ולולי זה אף אם מנסה להתעמק זמן רב על אותו ענין אינו מבין, ורק בחזרה נוסף לו הבנה זו.

יש מעשה ממרן הגרא"י פינקל זצ"ל ראש הישיבה דמיר, שהשתדל להרביץ תורה בכל העולם, והיה ממריץ לחדש חדו"ת ולהיות בקי במסכתות, ופ"א הגיע אליו תלמיד שהי' בעל כשרון, ושאלו הגרא"י, איזה סדר הוא יודע, והשיב הלה שאינו יודע סדר שלם, שוב אמר לו, איזה מסכת אתה יודע, אמר לו שגם מסכת שלמה על בוריה אינו יודע, שאלו שוב, ואיזה מסכת אתה יודע יותר טוב ממסכתות האחרות, השיב לו, קידושין, ושאלו הגרא"י ז"ל בדברי התוס' בדף ז' ע"ב, ולא ידע לענות, ואמר לו הגרא"י שמציע הוא לו שילמד

אסיפת שמועות יג

מחיר: 12.94567

מסכת קידושין חמישה עשר פעמים ויבוא אליו שוב, ונתיישב ללמוד, ונתאמן ללמוד יותר מהר שלא כפי שהורגל, וגמר את כל המסכת וחזר ובא אל הגר"י ואמר לו כי אחר שלמד ארבע פעמים הרגיש בהירות מיוחדת, ואחר פעם חמישית שלמד הרגיש אור גדול, ואמר לו הגר"י ז"ל שאילו היה לומד חמש עשרה פעמים כמו שאמר לו, אין לתאר איזה אור היה מרגיש.

סוף

מחיר: 12.94567

בכתר ראש (אות נז) כתב בזה"ל, "סיפר לנו רבנו כשבא לפני הגר"א זצוקל"ה והיה אז כבן י"ט שנה בתוקף חריפותו וזך שכלו, וגודל התמדתו בעת ההיא ורב זכרונו כידוע, ואמר לרבנו הגר"א זל"ה חזרתי סדר מועד י"ד פעמים ועוד אינם מחוורים ומחודדין בפי, השיבו בתמיה, וכי מי"ד פעמים רצונך שיהיו מחוורים וברורים אצלך. חזר ושאלו אלא מאי ק"א פעמים, ענהו ואמר אין לדבר זה שיעור כלל, וכל ימך בעמוד והחזר קאי", ע"כ.

סוף

יש בחורים שחושבים כי כשלומדים צריך ללמוד בקול רעש גדול ולדבר בלימוד עם צעקות, ואמנם יש כאלו שכך הטבע שלהם וזהו הריתחא דאורייתא שלהם, אך ראוי לדעת כי לא כל אחד צריך לדבר בלימוד עם קולות וברקים, אלא רק אם טבעו הוא למרות מידותיו הטובות לדבר מתוך ריתחא דאורייתא, אבל אם אינו כן בטבעו אינו ראוי לנהוג כך, והרי יש גדולים וטובים העוסקים בתורה ומדברים בלימוד בישוב הדעת, באופן שנוחין זה לזה.

בבית הלב

בגמ' ברכות (סד, א) איתא דרב יוסף סיני ורבה עוקר הרים, סיני הוא בקי במשניות הסדורות לו, ורבה לא היה כל כך בקי כרב יוסף, אבל היה עוקר הרים, ונשאלה השאלה מי ראוי להיות ראש ישיבה, מה יותר טוב בשביל

ההצלחה של התלמידים, עוקר הרים כרבה או סיני כמו רב יוסף, ושלחו התשובה שהכל צריכין למרי חטיא, מי שיש לו הרבה חיטים בכמות זה חשוב מאד, והיינו דרב יוסף שהוא סיני עדיף, ואף על פי כן לא קיבל עליו רב יוסף, ורבה מלך עשרין ותרתין שנין, ואחריו מלך רב יוסף תרתין שנין ופלגא. ומצינו בש"ס (כתובות מב, ב) האי מילתא קשאי בה רבה ורב יוסף עשרין ותרתין שנין ולא איפרקה עד דיתיב רב יוסף ברישא ופירקה. ולכא' יפלא שהרי רבה ורב יוסף יחדיו שהיו סיני ועוקר הרים לא תירצו הקושיא וכיצד הצליח א"כ רב יוסף לבדו ליישבה. והביאור בזה כמ"ש רש"י שם וז"ל וסייעוהו מן השמים להיות לו לשם עכ"ל, כי אמנם מה שהיה רב יוסף סיני זו היא זכותו להיות ראש ישיבה לתועלת הציבור, אך לאחר שנעשה ראש ישיבה כבר ממילא היה גם עוקר הרים כדי שיחשיבו אותו.

סיפר לי בחור שנכנס לישיבה גדולה, וקיבל על עצמו לעמול על בקשת האמת בתורה, וישב זמן רב לחשוב כל סוגיא בעיון ולברר כל פרט עד תומו, וכל כך התאמץ עד שכבר חש שלא בטוב וקשה לו מאד לחזור לעצמו, ובהגיעו לתקופת שידוכים הבין כי לא יוכל עוד להמשיך באופן זה ונצרך לקבל סיוע מאנשים המטפלים בזה, כי היה קשה לו מאד להתגבר על זה. וטעות זו מצויה אצל רבים, שסבורים שחיוב עמלה של תורה הוא לאמץ את עצמם יותר מכוחותיהם, או בידיעת התורה או בהבנת התורה, וסופם שניזוקים מכך, ואין זה עמל התורה כפי שצריך להיות, אלא עמל התורה הראוי הוא לנצל הזמן בריכוז מלא כל אחד כפי טבעו וכוחו.

מעשה שהיה בבחור אחד שלמד בישיבה טובה בירושלים, וכיון שבישיבה למדו לאט הוסיף ללמוד גם מסכתות שאינן נלמדות בישיבה, ואמרו לו חבריו כי זה יקלקל לו את ההבנה אם ילמד מסכתות בלא להתעכב על הסברות, ואם ילמד רק את פשטות דברי הגמרא יעשה שטחי ויאבד את כח ההבנה

שלו. וחשש אותו בחור ונכנס למרן הסטייפלר זצ"ל ושאלו על כך, והסטייפלר גיחך על דבריהם.

באימה

התורה נקנית באימה ויראה, ויחד עם זה בשמחה, וראוי לדעת כי אין הדברים סותרים כלל כמ"ש (תהלים ב, יא) וגילו ברעדה, ודרשו חז"ל (יומא ד, ב) במקום גילה שם תהא רעדה, כי יראת שמים אינה סתירה לשמחה, כמו מי שנמצא במחיצתו של אדם גדול, יש לו יראת הרוממות ממנו, ועם זה יש לו ג"כ שמחה שזכה להיות במחיצתו של אדם גדול. וכבר האריך בזה בס' אור ישראל בשערי אור (אות י) שיראת שמים אינה עצבות, ע"ש. כי היראה אינה מזיקה לבריאות אלא אדרבה (משלי י, כז) "יראת ה' תוסיף ימים", וכך הוא סדר הדברים שמתחיל באימה וביראה, ורק אחר כך בענוה ובשמחה, כי יראת שמים מוסיפה שמחה, וככל שיש יותר יראת שמים ומידות טובות, כך זוכים להרגיש את חשיבות התורה, וממילא גם השמחה גדולה יותר.

אימה ויראה היינו להרגיש בשעת הלימוד את היראת שמים, כמו שאמר פעם מו"ר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל באמצע הלימוד "הרי אנו עוסקין עתה בתורת השם", ואם יש הרגשים כאלו שעוסקים כעת בתורת השם, מחשבה קטנה כזו, אין לשער את ההצלחה שזה נותן.

ביראה

בגמ' ברכות (כח, ב) איתא, כשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו וכו' אמרו לו רבנו ברכנו אמר להם יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם

כמורא בשר ודם אמרו לו תלמידיו עד כאן אמר להם ולואי תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם, ע"כ. ולכאורה יפלא, כי אמנם בדורנו רחוקים אנו מאד מיראת העונש, אך תלמידי ריב"ז שהיו גדולי עולם, כיצד יתכן שלא היה להם יראת העונש, עד כדי כך שאמר להם ולואי שתהא מורא שמים עליכם.

והביאור בזה נראה, שהרי ריב"ז אמר להם תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני האדם, והרי זה ודאי אינו שייך ליראת העונש, כי מה שחושש שיראוהו אינו מפני שירא פן יכוחו או יענישוהו, אלא מחמת בושה שמתבייש מסובביו פן יראוהו, ואע"פ שידע שיש עין רואה ואזן שומעת וכו' אעפ"כ אין זה גורם לו בושה, והיינו שהמורא שמים אינו גורם לבושה כמו מורא בשר ודם, והיינו כי לזה שיהי' בושה מחמת מורא שמים זהו דרגה גבוהה של יראת הרוממות כמ"ש במס"י פרק י"ט.

וא"כ י"ל דאף כי בודאי שתלמידי ריב"ז היו בעלי יראת העונש, מ"מ ריב"ז בירכס שיזכו גם לדרגה הגבוהה יותר של יראת הרוממות, ועל זה אמר להם ולואי, כי באמת זוהי דרגה גבוהה מאד. אכן זהו אצל תלמידי ריב"ז בדרגתם הגבוהה, אך אנו בדרגתינו הנמוכה, הלואי שנזכה לכל הפחות להשיג מעט יראת העונש.

מצינו פסוקים מפורשים על חיוב היראה כמ"ש (דברים ו, יג) "את ה' אלקיך תירא", וכן (תהלים טז, ח) "שויתי ה' לנגדי תמיד", שצריך אדם שתהא יראת השם תמיד לנגד עיניו, ובדורות הקודמים היה דבר זה מצוי גם אצל פשוטי המון העם, שבכל רגע היה לנגד עיניהם שויתי ה' לנגדי תמיד כדאיתא בשו"ע או"ח, ואפילו בשעת משא ומתן לא הסיחו דעת מזה, ושמעתי על א' מהדור שלפנינו שהי' לו חנות וכל הזמן גם בהיותו בחנות לא הי' מסיח דעת ממ"ש שויתי וגו'. ומעשה באדם אחד שפנה להג"ר ישראל סלנטר זצ"ל ואמר לו שיש לו רק חצי שעה פנויה ביום ללימוד, ונפשו בשאלתו מה כדאי לו ללמוד בזמן קצר זה, האם גמרא או מוסר, והשיבו הגרי"ס שילמד מוסר באותו הזמן כי אז יגלה וימצא שיש לו עוד חצי שעה, מאחר שלימוד המוסר ישפיע עליו להתחזק ולהוסיף זמן ללימוד התורה.

יש הטועים וסבורים כי הלימוד בספרי היראה הוא חידוש ותקנה מחודשת שחידש הגרי"ס ז"ל, אך האמת היא כי הרבה ראשונים כתבו ספרי מוסר, בהם רבנו יונה ז"ל שכתב את השערי תשובה, וכן שערים שאינם בידינו כמו שער התורה ועוד, והרמב"ם בסוף כל ספר וספר מיד החזקה כתב דברי מוסר וחיזוק, וכן ספר מורה נבוכים שהוא ספר על אמונה ויש בתוכו הרבה דברי מוסר, וגם הטור והשו"ע (או"ח סימן א) העתיקו מדבריו, וכן ישנם עוד ספרי מוסר רבים שכתבם הראשונים ז"ל כחובת הלבבות ועוד, וכל אחד כתב את הדברים שהיו נצרכים לחיזוק בני דורו. וכבר האריך בזה בס' אור ישראל בשערי אור.

❧ ❧

אוצר החכמה

מלפנים היתה היראה ניכרת אפי' בילדים, שכשהיו מתקוטטים ביניהם היה הפחד מעבירה לנגד עיניהם, והיו חוששים להלבנת פנים ומבקשים מחילה זה מזה, וזכורני שאמר לי זקן אחד שראה בצעירותו בחודש אלול כשהיו שני בעלי עגלה מתקוטטים ביניהם, היה האחד אומר לחבירו הלא אלול היום והיאך מלאך ליבך לעשות כן, וכן במשך כל השנה היתה היראת שמים ניכרת.

❧ ❧

ידוע בשם הגרי"ס כי בדורינו צריכים לעבוד על יראת העונש הפשוטה, כידוע מבעל החפץ חיים זצ"ל שנסע עם עגלון אחד ובאמצע הדרך נעמד העגלון ליד מצבור של תבואה וביקש ליקח לעצמו, ואמר להחפץ חיים שישמור וישגיח שלא יראהו אדם, ותיכף זעק לעברו החפץ חיים "מיזעט, מיזעט" (רואים, רואים), וחזר העגלון וראה כי אין אדם במקום, ושאלו מדוע נזעק, ואמר לו החפץ חיים הלא הקב"ה רואה כל מעשיך.

❧ ❧

מסופר כי פעם אחת ראה הגר"ח ז"ל את בנו הגרי"ז ז"ל לומד בספר חובת הלבבות, ואמר לו שימשיך ויתמיד בלימוד זה 'כי החובת הלבבות הוא שלחן ערוך של אידישקייט', וידוע כי הגרי"ז היה לומד כל יום בקביעות פרק בספר מסילת ישרים.

❧ ❧

שמעתי בשם החזן איש זצ"ל שאמר פעם דוגמא מן החיים כמה שחסר לנו מורא שמים ביחס למורא בשר ודם, שהרי עובדא היא כשמתקינים עמודי חשמל נזהרים מאד שיהיו חזקים וציבים ועשויים מברזל, כי אם ח"ו יקרע איזה חוט עלולים להיפגע ממנו ולינוק, וזהו לגבי מורא בשר ודם, אך כשמתקינים עמודי עירוב לשבת קדש אין משגיחים כל כך, ורגילים לעשות עמודים פשוטים עשויים מעץ ללא שום חיזוקים, מפני שאין מורא שמים שלנו כמורא בשר ודם.

בענוה

בגמ' סוטה (מט, ב) איתא, משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא, אמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא, ע"כ. וצ"ב שהרי לכא' דברים אלו גופא הם דברי גאון וסתירה לענוה. ומצינו עוד (פסחים סח, ב) רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, ופירש"י אי לאו האי יומא שלמדתי תורה ונתרוממתי הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף ומה ביני לבינם, ע"כ. ולכא' צ"ב שהרי אלו דברי גאון שמחשיב את עצמו יותר מאחרים, וכיצד יתכן שרב יוסף שהיה עניו יחשיב את עצמו.

והנראה לבאר בזה, דבאמת ענוה אין פירושה לעשות מעשים של עניו, כי מעשים גרידא בלא הכרה פנימית אין זו ענוה נכונה, אלא הענין הוא דאף שמכיר מעלות עצמו אין המעלות גורמות לו להרגיש חשיבות, וזהו מכח הכרת האמת בבהירות השכל שבאמת אין לו שום סיבה לחשיבות, שהרי מה שהוא עושה הוא חייב מדינא ואם לא היה עושה כן היה פושע, ואין לו להרגיש חשיבות במה שאינו פושע, וגם כל המעשים הטובים שהוא עושה הוא ע"י סיעתא דשמיא שיש לו כח לעשות, וגם משה רבנו העניו מכל האדם, אף שהוא קיבל תורה מסיני וחוציא את ישראל ממצרים, לא הרגיש שום חשיבות בזה, מפני שהיה רואה באספקלריא המאירה (כדאיתא יבמות מט, ב), והיתה

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

אסיפת שמועות - קנייני התורה אדלשטיין, ירחמיאל גרשון בן צבי יהודה עמוד מס': 18 הודפס ע"י אוצר הח

זוכה להוסיף עוד דרגות בענוה, כל' המשנה 'מלבשתו' ענוה, דהיינו שהענוה מלובשת עליו ודבוקה בו ואינה נפרדת ממנו, ומכח דרגה זו יכול לקנות יותר תורה מה שלא השיג מקודם, ועל ידי התורה מוסיף עוד דרגות בענוה ובתורה לאין שיעור.

בשמחה

בתורה יש ענין של שמחת התורה מלבד שמחת המצוה, כמ"ש (תהלים יט, ח) פקודי ה' ישרים משמחי לב. ולכא' הרי רואים במציאות רבים שלומדים ואינם שמחים בתורה. והביאור בזה נראה, דהנה כתיב (תהלים יט, ח) תורת ה' תמימה משיבת נפש, ואמרו חז"ל (מדרש תהלים יט, יד) אימתי היא תמימה בשעה שהיא יוצאה מפי תמים, וכתיב עדות ה' נאמנה מחכימת פתי, אימתי היא נאמנה בשעה שהיא יוצאה מפי נאמן. ולפי זה נראה לפרש, אימתי היא משיבת נפש, בשעה שהיא תמימה והיא יוצאה מפי תמים, וכן אימתי היא מחכימת פתי, בשעה שהיא נאמנה והיא יוצאה מפי נאמן.

ולפי זה יש לפרש את המשך הדברים, פקודי ה' ישרים משמחי לב, אימתי הם ישרים בשעה שהם יוצאים מפי ישר, ואימתי הם משמחי לב, בשעה שהם ישרים ויוצאים מפי ישר, והיינו כשהאדם הוא בשלימות המידות בלא יצר הרע, כמ"ש (קהלת ז, כט) אשר עשה האלקים את האדם ישר, ואז פקודי ה' הם משמחי לב. ולכן יש רבים שאינם בשמחה, כי חסר אצלם תנאים הללו. ואחרי כל אלו הפסוקים כתיב (תהלים יט, יא) הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים, ושם לא מוזכר התנאי שיהי' תמים נאמן וישר, והיינו כי מתיקות התורה שייך שיהי' לכל אחד ואחד.

יש מקשים כיצד קבעו שמחת תורה בשמיני עצרת הלא אמרו (מו"ק ח, ב) דאין מערבין שמחה בשמחה, וכמו דאין מערבין שמחת נישואין בשמחת יו"ט כן אין לערב שמחת יו"ט בשמחת התורה, ונראה דלא קשיא מידי, כי שמחת

התורה ושמחת יו"ט ענין אחד הם, לשמוח בתורה ובמצוות שנתן לנו הקב"ה, כמאמרם ז"ל (שיהש"ר א, ג) נגילה ונשמחה בך וכו' בך בתורתך, וכמ"ש רבנו יונה (שער ד אות ט) "כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות", ולכן קובעים סעודה ביום טוב על שמחת המצוה, והיינו שישנם שלשה חלקים, מצוה, שמחת המצוה, וסעודה על שמחת המצוה, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ו מהל' יום טוב ה"כ) שלא נצטוונו על ההוללות והסכלות, אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הבל. ונמצא דשמחת יום טוב ושמחת התורה ענין אחד הם, לשמוח בתורה ובמצוות, וכיון דשמחה אחת הם לא שייך בזה אין מערבין שמחה בשמחה.

השמחה צריכה להיות הקדמה לתורה כמ"ש שזוהו אחד ממ"ח קניני התורה, כדאיתא בספרים כי שמח בחלקו שייך גם ברוחניות, וסיפר אאמו"ר ז"ל כי בוואלאזין היה בחור שרקד בעוז בשמחת תורה על מה שסיים מסכת נדרים, ושמעתי על אדם גדול שראו אותו כשסיים מסכת קס תיכף ממקומו והתחיל לרקוד, כך זה כאשר יודעים חשיבותה של התורה, ומרגישים את הטעם והמתיקות שבתורה, ממילא ג"כ יש שמחה בתורה.

סח לי אדם מבוגר שלמד בישיבה לפני שנים רבות ושמע שיעורים תמידין בסדרן ממורנו רה"י הגר"ש זצ"ל, ואותו אדם נהנה כל כך משמיעת השיעור והיה חיוך נסוך על פניו במשך השיעור. ופעם אחת התבונן לעצמו שלכאור אין זו דרך ארץ לישב באופן זה בשיעורו של הגר"ש, ומאז פסק מלחייך, וישב ברצינות כל שעת השיעור. ותיכף לאחר זמן מועט חש הגר"ש בכך, ושאלו: מה קרה לך, האם אינך מרגיש טוב, כי אדרבה עמל התורה הראוי הוא בהנאת הלימוד, שירגיש בו טעם, ואם יחייך מרוב הנאה מה טוב.

בטהרה

אחת המעלות בברייתא דרבי פנחס בן יאיר היא הטהרה, וביאור מעלה זו כתב המסילת ישרים (פרק ט"ז) וז"ל, הטהרה היא תקון הלב והמחשבות וזה

הלשון מצאנוהו אצל דוד שאמר (תהלים נא, יב) לב טהור ברא לי אלקים, ועניניה שלא יניח האדם מקום ליצר במעשיו אלא יהיו כל מעשיו על צד החכמה והיראה ולא על צד החטא והתאוה וזה אפילו במעשים הגופניים והחומריים, ע"כ. והיינו משום דבטבע האדם ליבו שואף לדברים גשמיים, וכיון שדברים אלו באים מצד החמדה ולא לפי הצורך הרי הם מיותרים ומזיקים לרוחניות.

וכתב שם עוד בזה"ל, ואמנם צריך שתדע שכמו ששייך טהרת המחשבה במעשים הגופניים אשר הם מצד עצמם קרובים ליצר וכו' כן שייך טהרת המחשבה במעשים הטובים הקרובים לבורא יתברך שמו לשלא יתרחקו ממנו ולא יהיו משל היצר והוא ענין שלא לשמה, ע"כ. והיינו כי גם בכל המעשים הטובים שאדם עושה, אם חסר לו בטהרת הלב ויש לו פניות נוספות מלבד עצם המעשה, הרי זה מקלקל את שלימות המעשה, וכדרך מ"ש מהר"ח ויטאל שחסרון במידות הוא חסרון בכל התורה כולה, שכל מעשה מצוה שעושה אינו טהור.

במסילת ישרים (פרק י"ז) כתב דהדרך לקנות מידת הטהרה הוא על ידי שיחשוב ויתבונן על פחיתות תענוגי העולם וטובותיו. ומצינו גם כן שמתפללים על טהרה, והוא מה שאומרים בשבת "וטהר ליבנו לעבדך באמת", והיינו דאף לאחר שהשתדל בדרכי קניית הטהרה, מ"מ עדיין צריך תפילה על כך, ומאידך לא סגי להתפלל על טהרה בלא שישתדל בדרכי קנייתה, וכדמצינו בעניני בריאות הגוף שצריך סיעתא דשמיא עליהם, אך יש גם דרך הטבע שאם האדם אינו אוכל גופו מתקלקל, ואם יבקש רחמים בלא לאכול כלל הרי זו שטות, כי מוטל עליו תחילה לעשות מה שבידו לעשות, ובלא זה לא שייך סיעתא דשמיא כיון שאין סומכין על הנס, וכן גם בעניני רוחניות מוטל עליו לעשות מה שבידו לעשות, ואם לא יעשה לא יזכה לסיעתא דשמיא. ולכן צריך תחילה כדרך שכתב המסילת ישרים לחשוב ולהתבונן בפחיתות תענוגי העולם, כי אלו דברים שבדרך הטבע יביאו אותנו להצלחה, וכיון דאף לאחר ההתבוננות יש קשיים מחמת יצר הרע, נצרך לזה גם תפילה לסיעתא דשמיא.

בשימוש חכמים

הן לא מוזכר שיעור מפורש לשימוש חכמים, אמנם בגמ' מגילה (טז, ב) איתא גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה, ופירש"י שהיה לומר תורה מפי ברוך בן נריה בבבל, ע"ש. ומבואר דמעלת שימוש החכמים אין לה שיעור, וכל זמן שיש את מי לשמש צריך לשמש, עד כדי כך שאפילו עזרא הסופר בדרגתו, שהיה שקול כמשה רבנו כדאחז"ל (סנהדרין כא, ב) ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא קדמו משה, מ"מ כל זמן שברוך בן נריה קיים, והיה באפשרותו לקבל תורה ממנו, לא עלה לארץ ישראל.

כשעוסקים בלימוד של סברא בודאי לא שייך הצלחה כי אם בשימוש חכמים, ורבים מאלו שאינם מצליחים זהו מפני שחסר להם בשימוש חכמים, ואמנם אברהם אבינו היה יכול ללמוד תורה מעצמו כמ"ש (ב"ר צה, ג) שנעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה, אבל ודאי אי אפשר להצליח כלל בלא שימוש חכמים, ולא שייך שהאדם יעשה את עצמו ללמדן, וכך היא דרכה של תורה שבעל 'פה' שצריך לקבל מפי רב.

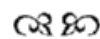

בהיום יש בחורים החושבים כי כיון שהם בעלי כשרונות, וכבר קיבלו בישיבה קטנה ומבינים בעצמם את כל הסברות, ומעיינים בכל ספרי האחרונים ומדמים בנפשם כאילו הם מבינים, כסבורים שיודעים לפלפל בדברי תורה, לשאול קושיות ולתרץ תירוצים, כביכול אף בלא שימוש חכמים. וכבר כתב בזה המסילת ישרים (פרק י"א) וז"ל, ואף כי תלמידים שלא שמשו כל צרכם שכמעט שנפקחו עיניהם כבר חכמי החכמים שוים להם בליבם, ע"כ. והיינו שגם בזמנו כבר היו כאלו, אלא שהיו מתביישים לומר זאת 'בפה', ורק 'בליבם' היו מדמים כן, ששוים הם לחכמי החכמים.

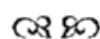
וכן הוא בדרך הטבע, שמי שיש לו מעט הבנה, כבר הוא סבור שיהא גדול הדור בלא שימוש, ומדמה הוא בנפשו שבהבנתו יעלה מעלה מעלה בחכמת

התורה. והטעם לזה כי האדם בטבעו רוצה חשיבות, ותיכף כשהוא רואה שיש לו מעט הבנה הוא כבר מחשיב את עצמו ורוצה שיחשיבו אותו, ובנוסף לזה עושה מעשים שירגישו בחשיבותו, וממילא הוא גם סבור שהוא בעצמו "חכם" ואינו צריך לשמש חכמים.

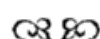
אך זוהי טעות גמורה, כי בלא שימוש חכמים לא שייך כלל הצלחה בתורה, ואף כשמעיינים בספרים אשר אמנם זה מוסיף ידיעות אבל אין זה מוסיף בהבנה, ובפרט אם לא שימש כל צורכו כי אז גם מה שרואה בספרים אינו מבין, ובפרט כדי להבחין בין סברא לסברא איזו סברא ישרה ואיזו סברא אינה כן, נצרך לזה שימוש חכמים.

זכורני שפעם בא לישיבה אדם זקן שהכיר את מרן הגרא"מ שך זצ"ל עוד מהיותו בסלוצק, ושאלו אותו האם ראו אז על הרב שך איזו גדלות מיוחדת שתגלה על עתידו, ונענה כי בדבר אחד זכור הוא שהיה מיוחד, שתמיד היה הולך אחרי מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל והיה מדבר עמו ושואל אותו ולא היה מניח לו, ובמשך כל הזמן לא זזה ידו מתחת ידו.

שימוש חכמים כולל ב' חלקים, הא' הוא שמקבל מן החכם חכמת התורה, ובנוסף לזה הוא גם מושפע ממידותיו הטובות של החכם, ומהנהגתו בכל סדר יומו, ומכל פרט ופרט ממעשיו מוסיף יראת שמים ומידות טובות. ובאמת ראינו אצל כל גדולי ישראל שהיה להם שימוש חכמים.

שימוש חכמים אינו בדוקא אצל הרמ"ם, ואמנם ודאי שזהו שימוש חכמים העיקרי, אך מלבד זה ב"ה ישנם בחורים מבוגרים ואברכים מצויינים שהם גם כן חכמים, ויש מה לשמש אותם ולקבל מהם, ומי שעוסק בשימוש חכמים באופן זה, הוא גם כן בכלל שימוש חכמים.

בדקדוק חברים

בגמ' שבת (סג, א) איתא, שני תלמידי חכמים המחדדין זה לזה בהלכה הקדוש ברוך הוא מצליח להם וכו' ולא עוד אלא שעולין לגדולה, ופירש"י שואלין ומשיבין ולא לקפח אלא להתחדד, ע"כ, והיינו שאינו שואל את חברו בשביל ניצוח, אלא שרוצה ללמוד ממנו. והנה זה ודאי שאם מבין אחרת מחבירו יכול להתווכח ולהעמידו על האמת, אבל רק אם זהו במחשבה לעשות עם חברו חסד שידע את האמת [כפי מה שנראה לו האמת], ומצד שני לחשוב שמא אני הוא הטועה ולא חברי, ולכן ישמע גם את דברי חברו אולי יעמידנו על האמת, אך ח"ו שלא יהיה ויכוח כדי להראות כל הזמן שהוא המנצח, ואמנם יש מושג "מלחמתה של תורה", אך זהו מצד אהבת האמת, שבטוח שזו האמת, ולכן "אורייתא קא מרתחא ביה", ולא מצד אהבת הנצחון להראות שהוא יודע יותר ממנו, אלא בגדר "מעמידו על האמת".

אחד מקניני התורה הוא "בדיבוק חברים", ודיבוק הוא יותר משימוש, והיינו שיהיה קשר חזק מאד עם חברו בתורה, ולא סתם שיושבים ולומדים אלא כל אחד עוזר לחבירו, ואם לומדים בדיבוק חברים כמו שצריך הלא חברותא כזאת קשה להפרד, ולכן באמת יש חברותות שממשיכים שנים רבות, כמו שהיה פעם נפוץ מאוד, כי על ידי שלומדים ביחד כל אחד עוזר לחבירו וממילא קשה להיפרד וממשיכים כמה שנים, וגם כהיום יש כאלו שעושים כך. אמנם מצד שני יש כאלו שמבקשים להחליף חברותות, ובדרך כלל הסיבה שמחליפים היא מפני שחסר קצת התאמה ביניהם, דלפעמים א' תפישתו מהירה מחבירו ואין לו סבלנות להמתין מעט לחבירו. ופעמים שא' רוצה להתעכב על איזה הערה יותר מחבירו. אכן כשיש מידות טובות וכל א' חושב גם על חברו, קל לו להתאים עצמו לחבירו, וכשחבירו רואה שהוא משתדל להתאים עצמו גם חברו יסכים ברצון להתאים עצמו לו, ובמשך הזמן יתרגלו זה לזה ויצליחו. ובודאי שמי שאינו מחליף חברותות באמצע הזמן יצליח יותר, מלבד מקרים בודדים שרואים שיש פער גדול ביניהם ואין התאמה כלל.

ברצוני לעורר על הלימוד בחברותא עם בחורים צעירים שיש בזה מעלה גדולה, כי על ידי שמסביר לצעיר ממילא גם אצלו מתברר הענין יותר טוב (והגיע אלי אחד ששמע על מעלת הלימוד עם צעירים וקבע חברותא לזה ביום שישי ואמר שנהנה מאד), כי אם היה לומד עם חברותא מוכשר יותר ממנו לא היה יכול להסביר בעצמו, אבל כשלומד עם צעירים שצריך להסביר להם מתבהר גם לו הענין יותר.

ומצינו בגמ' (עירובין נד, ב) על רבי פרידא שלמד עם תלמידו ד' מאות פעם, וזכה שנתנו לו ד' מאות שנות חיים, וגם זכה להביא את כל בני דורו לחיי העוה"ב. אכן זה היה אצל רבי פרידא שהסביר לתלמידו ד' מאות פעם, ולא כל אדם ראוי לכך, כי נצרך לזה דרגה גבוהה של אהבת ישראל, אך מ"מ כל העוסקים בזה ולומדים עם צעירים הרי הם מאושרים, ויש להם הרגשה טובה מאד, ומקבלים תועלת גדולה מזה.

וכפי מה ששמעתי יש בחורים מבוגרים שמתביישים ללמוד עם צעירים, כי סבורים שעל ידי זה יתמעט משמם הטוב ומחשיבותם, ושעות בידם, כי אדרבה מי שיעשה כן יהיה לו שם טוב שהוא מטיב עם אחרים, וגם יחשבוהו לענוותן שלא אכפת לו מכבודו בשביל טובת הצעירים, ואין לו לחשוש שמא ייזק כיון שמטיב בזה עם זולתו. וכל גדולי ישראל למדו חברותות עם כאלו שלא היו בדרגות שלהם, וזה עזר להם לגדלות, על כן יראה כל אחד להקדיש מעט זמן לצעירים ללמוד עמם.

נשאלתי על ידי בחור שלומד בסדר א' ללא חברותא, אם יש חסרון בלימוד כזה, אחרי שכבר ניסה תקופה ללמוד באופן זה ומרגיש הצלחה בלימודו, ושאלתיו האם הוא מדבר בלימוד עם אחרים, והשיב בחיוב, ואמרתי לו שאם כן הרי הוא יכול להמשיך ללמוד כך, כי באמת אין גזירת הכתוב ללמוד כל שורה בגמרא עם חברותא, אלא צריך ללמוד בדיבוק חברים, וכשמדבר בלימוד הרי הוא מקיים ענין זה [והכל לפי הענין].

הנה יש כאלו שמוכשרים לסדר חברותות, וצריכים לידע שזה חסד גדול של זיכוי הרבים שיהיו מתנדבים לכך, וא"צ לחוש כלל משום ביטול תורה כי אדרבה זהו זיכוי הרבים לתורה שהוא זכות להצלחה בתורה, ואין זה צריך לקחת כל כך הרבה זמן, לכן כדאי מאד שיתנדבו לשם זיכוי הרבים בחברותות.

ידוע שיש בחורים שאין להם חברותות, ומתביישים ללמוד בלי חברותא ברבים בהיכל הישיבה, ולכן הולכים למקום אחר שלא ירגישו שאין להם חברותא, כאילו שזה לא מכובד, אך צריך לדעת כי מי שיושב ולומד כמו שצריך אפילו שאין לו חברותא ימצא מהר חברותא, כל אלו שהיו מודאגים מה יהיה עם חברותא למדו כמה ימים ואחר כך באו ואמרו לי "יש כבר חברותא", ופעמים רבות שהחברותא טוב יותר מממה שהיה קודם, והמציאות היא שכל מי שלומד טוב יש לו חברותא.

בפלפול התלמידים

בגמ' תענית (ז, א) איתא, א"ר חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולן. ובפשוטו הביאור בזה, כי אדם המדבר עם רבו אינו משוחרר כל כך, ואין דעתו מיושבת עליו מחמת מורא רבו, וכשמדבר עם חבירו הרי הרגשתו טובה יותר, וממילא מקבל יותר תועלת ממנו, וכשמדבר עם תלמידו יש לו את ההרגשה הטובה ביותר, ולפעמים מתעורר על ידי קושיות תלמידיו לתירוץ טוב, ולכן מתברר לו הענין היטב על בוריו. אכן לכל דבר טבעי יש גם הסבר רוחני, ונראה דבתלמידו יש לו גם את הזכות שמשפיע תורה לאחרים, ומחמת זה זוכה לסיעתא דשמיא, והוא במידה כנגד מידה שגם לו יתברר הענין היטב, וכשמדבר עם חבירו שאינו זיכוי הרבים כל כך מקבל פחות, ומרבותיו שהוא הזכות הפחותה ביותר מקבל פחות מכולם.

אך ראוי ליתן לב על סדר הדברים, כי ישנם אנשים שמהפכים את הסדר, וכסבורים הם שאין צורך מרבתי ומחבירי שהרי מתלמידי יותר מכולם, ולכן מתחילים מיד עם "מתלמידי". והסיבה לזה מפני שטבע האדם להחשיב את עצמו, ומחפש כל מיני דרכים שיחשיבו אותו, ולכן הוא לומד גם כן בצורה כזו שיחשיבו אותו. וצריך לדעת כי הסדר בזה הוא לעיכובא, ובלי "מרבתי" לא שייך שיהיה "מחבירי", וכן בלי "מחבירי" לא שייך שיהיה "מתלמידי", כי אם לא שימש חכמים מתחילה, או שאינו יכול להסתדר עם חברים בלימוד, ודאי שלא יצליח עם תלמידים, רק צריך תחילה לקבל את דרך הלימוד הנכון "מרבתי", ורק אז בשלומדים אח"כ חברותא כל אחד מדבר לענין, וכל אחד עוזר לרעהו.

הנה יש לבאר מדוע שינה התנא בלשוננו, ונקט לשון "שימוש" חכמים לגבי "רבתי", ולגבי "חבירי" נקט "דקדוק" חברים, ואילו גבי "תלמידי" הזכיר "פלפול" התלמידים, הלא דבר הוא. והנראה בזה, כי ההצלחה שזוכה על ידי התלמידים היא דוקא על ידי הקושיות שהם שואלים, ולא מספיק לזה אמירת שיעורים [אף שגם זה דבר גדול שמשועבד להכין שיעור ואינו יכול להתבטל, מ"מ אין בזה המעלה של "מתלמידי יותר מכולם"] אלא רק על ידי "פלפול" התלמידים, שצריך סבלנות רבה לשמוע דברי כל תלמיד ותלמיד, לראות לפי שאלתו כיצד הבין את הסוגיא, ולהבין מהו החלק שחסר לו בהבנה, ועל סמך מה הוא מקשה, אולי הוא מקשה קושיא טובה, ואחר כך להשיבו ולבאר לו היטב, אבל גבי "רבתי" לא שייך לשון "פלפול", כי מרבתי צריך לקבל מה שהם אומרים, ואין העיקר להוסיף פלפול, ושם שייך רק לשון "שימוש" כעבד המשמש לרבו, כי אם חסר הרגשת העבדות והתבטלות כלפי רבו לא שייך הצלחה, דזהו כל עיקר השימוש חכמים.

מעלת "פלפול התלמידים" שייכת אצל כל אחד ואחד, וכגון בחברותא כשהאחד מסביר לשני, אם הוא רוצה באמת שהשני יבין מה שמסביר, ואינו מתכוין רק לנצחו, ומסביר לו בסבלנות כמו לתלמידו, ואפילו כשמרגיש

שהוא עולה על חבירו בדרגתו מ"מ יחשוב אולי חבירו צודק, וזהו פלפול התלמידים בצורה הנכונה, וזהו דבר בדוק שאם באמת רצונו להסביר לחבירו הרי הוא יכול אלא שצריך לזה סבלנות, ולפעמים מבזבזים את זה כשיכול להסביר לחבירו, או כשבא אחד לשאול ולקבל ממנו ויכול לזכות לפלפול התלמידים, ואם אין לו חשק לזה ודוחה את השואל הרי הוא מפסיד מעלה זו, אבל אם יתאמץ להסביר לו בנחת, יזכה במידה כנגד מידה לסיעתא דשמיא מיוחדת בתורה.

הנה מצוי שמציעים לאדם לומר שיעורים לצעירים, או לשמש כמשיב, ואפילו לומר שיעורים בדף היומי, ויש המסרבים לזה באומרם כי חפצים הם להתעלות בלימוד, אך זו טעות של יצר הרע, כי אדרבה הלא על ידי השיעורים הם מחוייבים ללמוד ולידע יותר, כמו ששאל אדם אחד למרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל בענין אמירת שיעורים בדף היומי, שביקשוהו למסור שיעור והי' מסתפק אולי עדיף ללמוד בעיון ולא בבקאות בדף היומי, והשיב לו שהרי כדי לזכור כל מה שלמד יש חיוב על כל אחד ללמוד מאה ואחד פעמים כל הש"ס כולו, ומהיכן הוא סבור שימצא זמן לזה, אבל אם יקבע זמן ללמד הדף היומי הרי יצטרך להכין היטב, וגם יצטרך להסביר להם, וזה עצמו נחשב כחזרה כמה פעמים, ומתוך כך נמצא שלמד פעמים רבות, ואם הוא יכול ומסוגל לזה הרי זה תענוג ומוסיף בהירות והצלחה גדולה.

בישוב

בגמ' ברכות (ז, ב) כל הקובע מקום לתורתו אויביו נופלים תחתיו [כפי הגירסא שם על הגליון], ויש לבאר בזה משום דתורה במקום קבוע היא בישוב הדעת, ורק אז התורה היא עם כל העמקות והשלימות, ואם אין זה כך חסר בריכוז משחו, ואף אם אינו מרגיש זאת מ"מ יש הבדל. ומטעם זה ההצלחה הגדולה ברוחניות שייכת רק כשיש זמנים וסדרים קבועים, ולכן נהגו בכל

אסיפת שמועות

הישיבות שיש סדרי הישיבה שהם זמנים קבועים השווים לכל נפש, ומי שמסודר עם הסדרים האלו יש לו הצלחה, והוא דבר ידוע שכל הגדולים היו להם זמנים קבועים לכל דבר.

❧ ❧

רבנו יונה בשערי תשובה (שער ב אות ט) מדבר על ימי הזקנה, שאדם זקן הסובל מחוסר שמחה עד שנפשו קצרה מכך, עליו לצאת ולראות אור השמש כדי למנוע מקוצר הנפש, כי אם יבוא לידי קוצר הנפש הרי זה מונע ממלאכת שמים, ע"ש. אכן דבר זה נוגע לא רק לזקנים אלא גם לצעירים, כי לפעמים גם אצל צעירים יש קוצר נפש, והוא כשרוצים ללמוד ומתאמצים יותר מדאי, וזו טעות כי הלימוד מתוך מתח אין בו הצלחה, ואמנם שיך גם שאהבת התורה מושכת אותו כל כך שאינו יכול להפסיק, ^{השער השמיני} האשריך בעולם הזה והמתיקות מושכים אותו מאד, וכידוע על גדולים שהיו מתמוטטים מתוך מתיקות התורה עד שהיו צריכים לנוח אחר כך. אך אלו שיש להם שאיפות טובות ומתוך כך נכנסים למתח ולחץ, בחוסר ישוב הדעת, זהו דבר שמזיק מאד בכל הענינים.

❧ ❧

באגרת הגר"א כתב כי הלימוד אינו נקבע בלב האדם כי אם בישוב ובנחת, ע"כ. הן בתקופתנו יש מכת מדינה שסובלים מכך אברכים ובחורים, שמקבלים חלישות הדעת מתוך שנדמה להם שיש יותר מוצלחים מהם, וכמעט כולם הם דוקא המצוינים בתורה ובמידות טובות, בעלי הבנה ושכל הישר, שמתוך המידות הטובות שלהם אינן בעלי גאווה, וכיון שאין גאווה כבר אין להם את הרגשת החשיבות של בעלי גאווה, וממילא זה גורם חלישות הדעת, וזכורני שהיה בישיבה בחור אחד שסבל מאד מחלישות הדעת, ושלו מרן הגר"א מ"צ"ל למשך כמה חודשים לישיבה אחרת, וצריכים לידע כי מי שסובל מזה מחויב מצד דיני התורה להתייעץ איך לסלק את ההפרעה הזו.

❧ ❧

יש רבים אשר טועים מה נקרא 'שטייגען', כמו שאמר לי אחד 'פעם עשיתי שטייגען', על ידי שלמד כל הזמן מתוך מתח ולחץ בלי הפסק עד שהתמוטט,